hadden gegolden. Een vervalsching van de voorstelling, die er vanzelf noodzakelijkerwijs toe leiden moest, dat men de waardij van de groote heilsfeiten alsmeer verzwakte. O, Gewisselijk, Jezus was zeer zeker ten hemel gevaren. Hij is nu gezeten aan Gods Rechterhand. Maar veranderd, zoo dacht men, is hierdoor feitelijk niets. Onder het Oud Verbond immers was Jezus zelf nog niet geboren, en toch genoten de geloovigen des Ouden Verbonds reeds van de ure van hun sterven af de volle gelukzaligheid. Zoo zou ook ons deel geweest zijn, ook al denken we ons de Hemelvaart van Jezus weg. Wel, dit gaf men toe, en voegde het er steeds bij, dat het oudtijds de dienst *der schaduwen* was geweest, maar die schaduw was toch zóó reëel, dat de geloovigen van oude tijden bij hun sterven toch even rijk vooruitzicht tegemoet gingen als wij thans. En vandaar dan ook, dat de Hemelvaart van Jezus niet meer als een der groote machtige wereldgebeurtenissen verstaan werd. Natuurlijk kon de Hemelvaart niet uitblijven, want Jezus kon nu niet op aarde wonen, maar wat de Hemelvaart gaf, verstond, op dit averechtsch standpunt, ten slotte niemand meer.

Dr. A. K.

„Gij, Verzegelaar der som".

> Menschenkind, hef een klaaglied op over den koning van Tyrus, en zeg tot hem: Zoo zegt de Heere HEERE: Gij verzegelaar der som, vol van wijsheid en volmaakt in schoonheid.
> Ezechiël 28 : 12.

Tyrus trok als geduchte koopstad, aan de oude Wereldzee gelegen, onze vaderen steeds in hooge mate aan. Zooals Tyrus en Sidon op de kust van de oude wereldzee geschitterd hadden, zoo moest aan onze kust het beeld van deze nu vergane steden in Amsterdam en Rotterdam herleven.

Reeds in het bekende Geuzelied klonk die herinnering na, als 't heette:

> »o Antwerpen ryck,
> Du keyserlicke stede,
> Nooit dy's ghelyck.
> Sagh men leven in vrede.
> Tyrus heeft nooit bestaen
> 't Geen dat ghi hebt ghedaen.
> Sodom kwaed en verwoet
> En heeft nooit Christenbloed
> Ghelyck ghi doet, ghedroncken".

En immers ook in de Heilige Schrift boeit Tyrus telkens de aandacht. We lezen van Tyrus in Jozua en de Koningen. Bij Jesaia en Jeremia, bij Ezechiël en Hosea. Bij Joel, Amos, en Zacharia. Tweemalen ook in de Psalmen. En in het Nieuwe Testament niet minder dan zeven maal.

In Zwitserland en Duitschland greep dit beeld van Tyrus niet zoo sterk aan, maar in ons land hield het onze vaderen gedurig bezig. Het was of in Tyrus' grootheid en bloei de schittering van ons eigen lot geprofeteerd was. Handel en Scheepvaart hadden Tyrus machtig, rijk en groot gemaakt. In Handel en Scheepvaart school ook voor onze vaderen de veerkracht. Alle machten der aarde waren tegen Tyrus opgetrokken om het in te nemen, te plunderen en te verdelgen, en toch had het, totdat de Islam kwam, eeuw na eeuw zich weten staande te houden, en staande te houden met eere.

Immers Tyrus had zeer zeker schat op schat gehoopt, maar het had tegelijk uit zijn schat de wetenschap gediend en de schoone kunsten geëerd.

Het was, zooals Jehovah het Ezechiel gaf aan Tyrus aan te zeggen, een rijk Tyrus, maar ook een in wijsheid en glans uitblinkend Tyrus geweest. Het klaaglied zoo staat er in Ezechiel 28 : 12, moest over den Koning van Tyrus gaan, en in 's Heeren naam moest dien machtigen Vorst worden aangezegd: »Gij, verzegelaar van de som, vol van wijsheid en volmaakt in schoonheid, gij zult er niet meer zijn in eeuwigheid.«

Een Joodsch schrijver[1]) wees nog pas er op, hoe de zedelijk-rijkste naties het meest gevaar loopen, evenals Tyrus, in den geldstrik gevangen te worden. Wat toch eens de mannen van Tyrus waren, zijn de Joodsche kapitalisten thans, de geldelijke beheerschers der wereld, en wij waren het in de 16e en 17e eeuw. En wat nu wel zij opgemerkt. In Tyrus, onder de Joden van onzen tijd, en in het oude Amsterdam, gold steeds dezelfde regel, om vóór alle dingen op 't geld zich toe te leggen, doch tegelijk in verband hiermeê om de menschelijke wetenschap te eeren, en te ijveren voor de schoone kunst. Hoe waren ook onze vaderen er niet aanstonds bij om Academie en Hooge School te stichten, en hoe bloeide in Zuid- en Noord-Nederland niet de heerlijke kunst van 't penceel.

Wat aan Tyrus' vorst werd toegeroepen, paste daarom in schier letterlijken zin ook op Nederland. Ook Nederland was »*verzegelaar van de som*", was rijk in ontwikkeling en in menschelijke wijsheid, en schitterde evenzoo in schoone kunsten. Maar helaas, wat Tyrus overkwam, is ook ons overkomen, de uitwendige bloei had van God naar den Mammon overgeleid. Vandaar dat, evenals eens Tyrus, ook ons eens zoo prachtig Gemeenebest onder de Sans-culottes bezweek.

En dit nu dreigt zich telkens te herhalen.

Onder wat volk ook ijver, zelfbewondering en hooger streven heerscht, wint en verrijkt men zich. En dan is wel de eerste aandrift, om den gewonnen schat ook in wijsheid en schoone kunst om te zetten, maar niet lang meer of de geldschat gaat 't hart beheerschen. Er komt afval van Jehovah, en 't eind is, dat men zijn offer plengt op 't altaar van Mammon.

Oud-Israel was hiervoor bewaard, doordien de schittering van 't geld en goed niet in Jerusalem en Bethlehem, maar in Tyrus en Sidon uitkwam, en Hiram uit Tyrus de kunstenaars zond om op Sion Jehova's tempel te bouwen. Maar desniettemin zat ook in Israel dezelfde genotzucht van nature in. Nauwelijks toch was de verstrooiing begonnen, of de Joden bouwden hun kapelletjes voor Mammon, en nu nog is Jood en geldminnaar in klank zelfs één.

Steeds moet dan ook tot ons volk de roepstem, het waarschuwend woord weer uitgaan: Zoek toch niet in 't verzegelen van de som, maar in het verzegelen van uw erfenisse, die eeuwig duren zal, uw waarachtige grootheid.

Nog maar al te veel zijn we nog steeds ook in ons goede vaderland verzegelaars van 't crediet, van de som, van de geldswaarde. Het is of nog steeds alles op de haven van Mammon aanstuurt, en of slechts hij ruste kent, die in die haven zijn anker mag uitwerpen. En juist daarom spreekt er genade in, zoo het God den Heere belieft, ons telkens weer voor het rammelen van den gouden keten zielsangst in te boezemen. Zelfs de vroomste en godsvruchtigste loopt gevaar in den gouden keten gevangen te worden. Zijn som, zijn schat, zijn crediet verzegelen neemt op zoo overheerschende wijze vele geesten in, dat ze zich er niet meer aan ontworstelen kunnen.

Nu was dit reeds zoo van oudsher. De profetie over Tyrus betuigt het ons. En ook de historie van Israel en van onze eigen vaderen spreekt er in zoo aangrijpende krachttaal van. Maar toch liep 't nog nimmer, in geen eeuw die achter ons ligt, zóó bedenkelijk als thans.

Thans is niet slechts bij een enkel volk, maar heel de wereld over bij alle toongevende volken, alle geestelijk goed, alle heiliger schat naar den achtergrond gedrongen, en is de dienst van Mammon de algemeene praktijk geworden. De practijk niet alleen van de particuliere kooplieden en handelaars, niet enkel van wie de zeeën doorkruist of oppot en rente int, maar evengoed de practijk der regeerders, der vorsten en der volken, en der mogendheden, die het groote schaakspel der historie spelen.

Zooals vroeger nooit komt men er thans brutaalweg voor uit, dat men oorlog, bitteren oorlog zelfs voert, niet voor een heilig en hooger belang, maar om den tegenstander geldelijk te knakken, in zijn scheepvaart te overweldigen, in zijn handel te kortwieken, en zoo de een over den ander meester te worden in »het verzegelen van de som".

Men vergiet bloed bij stroomen op 't slagveld, men kleurt de wateren van den oceaan rood, men brandt, moordt en plundert, op verwoesting en vernieling van 't goed van den vijand holt men in dollen durf aan, en verteert zich onderwijl in haat en bitterheid tegen elkander, feitelijk met ten slotte geen ander doel, dan om het vijandelijk volk te berooven en het sociaal ten onder te brengen, opdat 't eigen land zonder vrees de som verzegelen, kunne en als Mammons gunstgenoot en uitverkorene de toekomst kunne tegengaan.

Bijna allerwegen in convent en conferentie, in pers en speech, ja schier in elke uiting van het publiek richt zich daarop dan ook aller aandacht. 't Is de hoop op winst of de vrees voor verlies, die bezielen moet. Mammon wenkt van achter zijn onheilig altaar, en wie Mammon's wenk gehoor wil geven, ziet zich een nieuwe toekomst toegezegd.

Van Gods eere, van Gods Koninkrijk, van de toekomst des Heeren Christus is in het groote debat dat op 't slagveld en in de raadzaal wordt uitgestreden, zoo goed als geen sprake meer.

Het is of alle legers saam, en alle diplomaten in hun hooger kring, slechts één doel voor alle streven kennen, wat dan zijn moet, om, onder Mammon's metalen inspiratie, »de som te verzegelen".

Vraagt men nu, of de Christenen hier te lande en daar buiten, zich hieraan ergeren, hiervan den gruwel gevoelen, en hiertegen ingaan, dan luidt 't antwoord: ook hier hangt 't van *de inspiratie af*.

Tegenover de wereld-inspiratie van Mammon mag onder ons de inspiratie van den Heilige niet ontbreken.

En die inspiratie, ze komt u niet toe, of diep uit de ziel moet ook u de bede opklimmen:

> Vader, uw Naam worde geheiligd,
> uw Koninkrijk kome,
> en uw wil geschiede, gelijk in den hemel, alzoo ook op aarde! Amen [2]).

[1]) Werner Sombart, *Der Bourgeois*. München 1913, in wiens werk ook ons verleden op bl. 61 v.v., 99 v.v., 167 v.v., 185 v.v. met kennis van zaken besproken wordt.

[2]) De vertaling van Ezechiëls woord, gelijk de Statenvertaling die geeft, en wij ze overnamen, blijft o. i. voorkeur verdienen boven hetgeen later Duitsche uitleggers, en zoo ook Carl Friedrich Keil, er van maakten. Alleen in onze Hollandsche kringen van dien tijd begreep men, wat eens Tyrus bezield had, en koos er de juiste uitdrukking voor. Voor Tyrus gold, evenals later voor Nederland, de regel: Geld, en eerst daardoor en daarna geleerdheid en schoone kunsten. Wat Keil er van maakt: »Zegel van den bouw«, heeft geen zin.

Dr. A. K.

Amsterdam, 29 Jan. 1915.

Onlangs kwam in de *Wekker* onder het dramatisch opschrift *Ontzet* en *ontzettend*, een artikel voor van Docent I. J. de Bruin, leeraar aan de Theologische School der Christelijke Gereformeerde Kerk, waarin meegedeeld werd, dat Ds. J. Van der Werp, predikant bij de Christelijk Gereformeerde Kerk in Amerika, was afgezet, omdat hij weigerde het dankgebed uit het formulier van den kinderdoop te lezen. De schuld van dit »ontzettend« vonnis droeg het »Kuyperianisme«, dat al driester in de Christelijke Gereformeerde Kerk in Amerika het hoofd opstak, en op dit vonnis werd als waarschuwend voorbeeld gewezen om te doen zien, wat van de drijvers der neocalvinistische leerstellingen te wachten was. En als tegenhanger werd er dan op gewezen, hoe de bij ons Gereformeerde volk zoo hooggeschatte Ds. Koelman eveneens geweigerd had de liturgische formulieren te lezen en hoe scherp juist door onze Gereformeerde vaderen het feit was afgekeurd, dat hij deswege door de Staten was afgezet. In de Christelijke Gereformeerde Kerk in Nederland was, zoo werd er aan toegevoegd, van zulk een conscientiedwang gelukkig geen sprake.

Nu is het reeds op zich zelf wel ietwat zonderling, hier van »Kuyperianisme« of het drijven van »neocalvinistische leerstellingen« te spreken, want het verzet van Ds. Van der Werp ging niet tegen een leervoorstelling van Dr. A. Kuyper, maar tegen den *inhoud* van het *dankgebed na den doop*, waartegen hij zoo overwegende bezwaren had, dat hij meende dit gebed niet te mogen uitspreken. Dit dankgebed na den doop nu is toch zeker niet door Dr. A. Kuyper opgesteld, zelfs niet door eenig neocalvinist, maar door Petrus Datheen in de 16e eeuw, en het is officieel goedgekeurd door al onze Nationale Synodes in de 16e en 17e eeuw, die het gebruik van dit gebed evenals van het geheele formulier van den kinderdoop uitdrukkelijk hebben voorgeschreven. Volkomen terecht heeft de Synode der Christelijke Gereformeerde Kerk in Amerika dan ook als haar oordeel uitgesproken, toen deze zaak voor haar werd gebracht, dat zij »deze krachtige en gepaste uitdrukking *onzer vaderen* in het Formulier (van den kinderdoop, waartegen Ds. Van der Werp bezwaar had) niet kon noch mocht veranderen, omdat de zuivere verbondsleer ook in deze zinsnede van het dankgebed zoo beslist wordt beleden". Voorts sprak de Synode uit, dat »Ds. Van der Werp zich bij deze verklaring had neer te leggen" en »dat alleen zij, die in deze het standpunt der Kerk innemen, tot de bediening van Woord en Sacrament kunnen worden toegelaten". Een uitspraak, die volkomen juist was. In het formulier van Doop en Avondmaal heeft de Kerk haar geloofsbelijdenis aangaande de Sacramenten uitgesproken, en wie met deze belijdenis der Kerk het niet eens is en daarom weigert deze formulieren te lezen, kan in de Kerk niet toegelaten worden om het Woord en de Sacramenten te bedienen. De gemeente toch heeft er recht op, dat bij Doop en Avondmaal niet de subjectieve opinie van een of anderen predikant, maar de *leer der Kerk* haar verkondigd wordt. Wie hier van dwang spreekt, aan de conscientie van den predikant aangedaan, moet consequent komen tot geheele *leervrijheid*. En leervrijheid van den predikant is in den grond niet anders dan dwang aan de *conscientie der gemeente* aangedaan. De predikant dankt toch na den doop niet uit eigen naam, maar uit naam der ouders en der geheele gemeente. En hoe kunnen de ouders en de gemeente op zulk een gebed *Amen* zeggen, wanneer de heerlijke verbondsleer onzer Gereformeerde vaderen, waarin de beteekenis van den doop zoo rijk en bezield wordt beleden, vervangen wordt door de persoonlijke opvatting van een predikant, die lijnrecht tegen die leer zijner Kerk ingaat?

Ook het beroep op hetgeen Ds. Koelman heeft gedaan, zegt in deze zaak niets. Bij Ds. Koelman bestond geen het minste bezwaar tegen den leerstelligen inhoud van onze liturgische formulieren, waarmede hij als beslist gereformeerde het veeleer van ganscher harte eens was, maar hij had alleen daartegen bezwaar, dat de predikanten gebonden werden aan vaste liturgische formulieren bij het bidden en de bediening der Sacramenten, omdat hij meende dat de vrije werking van den Geest der gebeden daardoor te veel aan banden werd gelegd. Hij wilde, — zooals hij zelf meedeelde in de voorrede van de beide predikatien tegen het Formulierbidden, die hij in 1673 uitgaf onder den titel *Reformatie noodig omtrent het gebruyk der Formulieren* — dat de Gereformeerde Kerken in Nederland ten opzichte van de Formulieren hetzelfde standpunt zouden innemen als de Synode van Westminster in Engeland, die het letterlijk voorlezen der formulieren niet verplichtend stelde, maar daarin alleen aanwijzingen zag, hoe de predikant had te spreken en te bidden, en hem vergunde dit te doen in zijn eigen woorden en naar de behoefte van het oogenblik. In hoeverre dit standpunt van Ds. Koelman nu juist was, laten we hier in het midden; onze nationale Synodes hadden het gebruik van deze formulieren uitdrukkelijk voorgeschreven, en het voegde aan Ds. Koelman niet eigenmachtig deze besluiten der Synode op zij te zetten. Maar waar het hier alleen een kerkrechtelijke quaestie van *orde* gold, hebben en zijn Kerkeraad en de Classis Walcheren, die over dit geschil te oordeelen hadden, besloten, dat Ds Koelman in dit eigenaardig gevoelen gedragen kon worden. En toen de Staten, plus royaliste que le roi, niettegenstaande deze uitspraken van de bevoegde kerkelijke vergaderingen, hem toch uit zijn ambt als predikant hebben gezet, is dit afzettingsvonnis uitgesproken door een politieke macht, die niets over de Kerk te zeggen had, volkomen terecht door mannen als Voetius e.a. afgekeurd en de Kerken hebben dit afzettingsvonnis dan ook nooit als rechtmatig erkend.

Maar hoe geheel anders onze Gereformeerde Kerken hebben geoordeeld, wanneer dit verzet tegen het voorlezen van het formulier voortsproot uit afwijkende gevoelens omtrent de *leer* zelf der Kerk, die in deze formulieren werd beleden, blijkt uit het feit, dat, toen Ds. Jod. van Lodensteyn, de bekende predikant te Utrecht, bezwaar had tegen het lezen der eerste doopsvraag, de Synode van Utrecht in 1676 naar aanleiding van dit bezwaar besloot, dat „men de formulieren zou lezen zonder eenige verandering". En evenzeer werd geoordeeld, toen in 1723 wederom predikanten in de provincie Utrecht zich eigenmachtige wijzigingen in het doopsformulier veroorloofden, omdat zij het met den inhoud van het formulier niet eens waren. Niet alleen in Utrecht, maar ook in Gelderland en Zuid-Holland werden toen bepalingen gemaakt, dat geen particulier predikant in de Formulieren veranderingen mocht aanbrengen, maar dat hij stiptelijk bij de letter moest blijven; en zelfs werd gedreigd, dat men tegen de transgresseurs (de overtreders) naar Kerkenorde zou procedeeren (H. J. Olthuis, De doopspractijk der Gereformeerde Kerken in Nederland, 1908, blz. 177—183).

Uit deze historische feiten blijkt dus wel, hoe geheel onjuist de voorstelling van docent de Bruin was, alsof het besluit der Synode van de Christelijke Gereformeerde Kerk in Amerika van een soort »neo-calvinisme« of »Kuyperianisme« zou getuigen; eer zou de vraag kunnen gesteld worden, of het standpunt van de Christelijke Gereformeerde Kerk in Nederland, dat iederen predikant veroorlooft eigenmachtig in de doopliturgie wijziging aan te brengen, niet een nieuw soort van calvinisme is, dat al heel weinig overeenkomst heeft met de leer en practijk onzer Gereformeerde vaderen.

Ten slotte zij hier nog aan toegevoegd, dat ook de voorstelling van Ds. de Bruin, alsof Ds. van der Werp om dit zijn afwijkend gevoelen door de Synode zou afgezet zijn, op onjuiste inlichtingen bleek te berusten. Gelijk Dr. Beets in *The Banner*, het orgaan der Christelijke Gereformeerde Kerk in Amerika, mededeelt, is hiervan geen woord waar. Ds. van der Werp heeft na beslissing der Synode vrijwillig zijn ambt neergelegd en is tot de Dutch Reformed Church overgegaan, waar hij reeds een beroeping ontving en als predikant is opgetreden. Dit is de eerlijke en loyale weg bijeen dergelijk conflict tusschen conscientiebezwaar en ambtelijke verplichting, en het eert Ds. Van der Werp, dat, toen hij aan de beslissing der Synode zich niet kon onderwerpen, hij dezen weg koos. Wie als predikant bezwaar heeft tegen de formulieren der Kerk, mag niet eischen, dat terwille van zijn particuliere gevoelens de gemeente beroofd worde van hetgeen haar wettig recht is, maar behoort zijn ambt neer te leggen en tot een andere Kerk over te gaan, waar dit gevoelen wel geduld wordt.

Geen independentisme.

Ds. Kaptein klaagt in de *Gorkumsche Kerkbode*, dat we hem ten onrechte van independentisme beschuldigd hebben. Hij heeft niet den *raad* gegeven om de besluiten der Synode niet uit te voeren, maar alleen gezegd, dat de Kerken die besluiten wel niet zouden uitvoeren, maar haar eigen weg zouden gaan.

Gaarne leggen we deze nadere verklaring aan onze lezers voor.

Natuurlijk is onze grief, dat Ds. Kaptein zulk een scherpe en o. i. onbillijke critiek op de besluiten der Synode uitoefende, zonder zelfs af te wachten dat de acta der Synode in het licht waren verschenen, waaruit hem eerst blijken kon op welke gronden de beslissing der Synode rustte, hiermede niet weggenomen. Niet alleen wij, maar ook Ds. Renkema in het *Gereformeerde Volksblad* teekende tegen zulk een wijze van critiek oefenen protest aan.

En al nemen we gaarne aan, dat Ds. Kaptein niet bedoelde een independendistisch streven in onze Kerken in de hand te werken, toch houde hij ons de opmerking ten goede, dat wat hij schreef zeker niet bevorderlijk was om de kerken op te wekken, aan de beslissingen der Synode de hand te houden. Hij kent wel het verhaal van den Kwaker, die toen een hond hem in zijn been beet, niets terug deed, omdat zijn geloof hem verbood kwaad met kwaad te vergelden. Hij riep alleen: die hond is dol. En 't was immers zijn schuld niet, dat straks de straatjeugd het arme dier doodknuppelde!

Wie verklaart, dat een besluit der Synode met de Kerkenorde in strijd is, dat het onuitvoerbaar is in de practijk en dat de Kerken het ook wel niet uitvoeren zullen, moge straks zijn handen in onschuld wasschen, als het besluit der Synode niet nagekomen wordt, maar den weg wees hij wel.

Calvijn en de gezangen.

Ook Calvijn, zoo zegt men, zou een voorstander van de gezangen zijn geweest.

Immers achter den Psalmbundel door hem in 1539 te Straatsburg uitgegeven, bevonden zich drie gezangen: de lofzang van Simeon, de Tien Geboden en de Twaalf Geloofsartikelen. En vooral uit dat laatste gezang, de berijming van de twaalf Geloofsartikelen zou dan blijken, dat Calvijn volstrekt niet alleen door God zelf geïnspireerde liederen in den eeredienst wilde toelaten, maar ook menschelijk werk. Want de Apostolische Geloofsbelijdenis is niet door God geïnspireerd, maar door de Kerk opgesteld.

Nu willen we in dit dispuut over de wenschelijkheid om gezangen in te voeren in onze Kerken, ons thans niet mengen. Maar wel dienen de voorstanders van de gezangen toch ietwat voorzichtig te zijn met het aanvoeren van argumenten, die historisch zeker niet juist zijn.

Wie Calvijn's gevoelen op dit punt kennen wil, behoort natuurlijk uit te gaan van wat Calvijn zelf hierover geschreven heeft, toen hij principieel deze quaestie behandelde. En dat heeft Calvijn gedaan, toen hij voor de uitgave van zijn liturgie in 1543 een voorrede schreef, waarin hij zijn gevoelen klaar en duidelijk genoeg uiteengezet heeft. »Wat hebben we noodig? zegt hij daar: we moeten gezangen hebben die niet alleen eerbaar zijn, maar ook heilig en die ons als prikkelen kunnen dienen om ons aan te sporen tot God te bidden. Hem te loven en zijn werken te overpeinzen, opdat we Hem beminnen, vreezen, eeren en verheerlijken. Nu is het juist, wat Augustinus zegt, dat niemand liederen kan zingen Gode waardig, of ze moeten ook van Hem gekomen zijn; daarom, wanneer we overal rondgeloopen hebben om hier en daar te zoeken, zullen we geen betere liederen vinden noch meer geschikt om dat te doen, dan de Psalmen van David, welke de Heilige Geest hem voorgezegd en gemaakt heeft. En daarom, wanneer wij ze zingen, dan zijn we zeker, dat God deze woorden ons op de lippen legt, alsof Hij zelf in ons zong om zijn glorie te verhoogen". Al blijkt hieruit natuurlijk niet, dat Calvijn het als *zonde* beschouwde, wanneer men ook menschelijke gezangen in den eeredienst invoerde, toch geeft Calvijn zeer duidelijk de principieele reden aan, waarom hij de voorkeur gaf aan de Psalmen, nl. omdat alleen wie deze liederen zong, zeker was, dat hij zong, zooals God zelf het wilde.

Geheel in overeenstemming daarmede heeft Calvijn — in tegenstelling met Luther — dan ook alleen de Psalmen uitgegeven als gezangenboek voor den eeredienst; dat hij daaraan ook nog toevoegde den lofzang van Simeon behoeft niet te verwonderen, omdat immers ook deze lofzang door den Heiligen Geest was geïnspireerd.

Bevreemdend is het alleen, dat Calvijn daaraan ook toevoegde een berijming van de Wet en het Apostolische geloof; niet zoozeer omdat de Apostolische geloofsbelijdenis een belijdenis der Kerk en geen Schriftwoord is, want de inhoud van deze geloofsbelijdenis is niet anders dan de korte inhoud van het Evangelie en elke uitdrukking is aan de Schrift zelf ontleend; maar wel omdat noch de Wet noch het Apostolisch geloof het karakter dragen van een *lofzang*. Metterdaad is het ook nooit de bedoeling van Calvijn geweest, deze berijmingen als lofzangen door de gemeente te laten zingen, zooals wel met de Psalmen van David en Lofzang van Simeon het geval was. De oorzaak voor het opnemen dezer berijmingen in zijn liturgie was alleen, dat Calvijn in zijn liturgischen eeredienst niet, zooals dat bij ons pleegt te geschieden, de *Wet* en *de apostolische geloofsbelijdenis* door een voorlezer liet voorlezen, maar wilde, dat de gemeente zelve beide zou opzeggen. Nu is het natuurlijk uiterst moeilijk door een talrijke schare een stuk proza gemeenschappelijk te laten reciteeren; in de Engelsche Kerk doet men dit wel, maar het maakt toch altoos een ietwat zonderlingen indruk, en het kan licht tot stoornis aanleiding geven. Wilde Calvijn de gemeente dus zelf laten optreden in deze liturgische actie om de Wet als *regel voor ons leven* en de Apostolische Geloofsbelijdenis als *uiting van ons ongetwijfeld geloof*, uit te spreken, dan kon dit moeilijk anders geschieden dan door beiden op rijm te brengen en ze naar een vaste melodie te laten zingen. Dat is de reden, waarom deze beide berijmingen in de liturgie van Calvijn zijn opgenomen, maar volstrekt niet omdat Calvijn ze beschouwde als geestelijke liederen of Lofzangen om God daarmede te verheerlijken.

Natuurlijk is hiermede het vraagstuk, waarvoor de gezangenquaestie ons stelt, volstrekt niet uitgemaakt. Onze opmerking diende alleen om een voorkomend misverstand uit den weg te ruimen.

Wereldverbond der kerken.

Door de heeren H. J. C. Westerman Holstijn, Hervormd predikant te Apeldoorn en Dr. Cramer, Hervormd predikant te 's Gravenhage, is dezer dagen een circulaire verspreid, waarin ze verklaarden ook in Nederland een nationale afdeeling te willen oprichten van het Wereldverbond der Kerken, dat tot doel heeft vriendschappelijken verhoudingen tusschen de volken in het leven te roepen of te bevorderen. Een comité zou daartoe in ons land worden opgericht, dat zooveel mogelijk vertegenwoordigers van verschillende Kerkgenootschappen zou moeten omvatten. En dat comité zou zich dan in nauw verband stellen met den ten onzen bestaanden Anti-Oorlograad.

Zooals uit het manifest blijkt, dat namens de vergadering van dezen Wereldbond in Augustus te Constanz gehouden werd, is het doel van dezen Bond dat »de kerken van alle landen hun invloed bij de volken, parlementen, en regeeringen zullen gebruiken om betere verhoudingen tusschen de volken in het leven te roepen". Daartoe moeten dan in elk land stappen gedaan worden „om kerkelijke vereenigingen in het leven te roepen, wier doel het moet zijn de kerken op te wekken tot een gezamenlijke actie voor betere internationale verhoudingen en ter bestrijding van den oorlog".

Hoezeer we natuurlijk het goede doel van dezen bond, om vriendschappelijke verhoudingen tusschen de volken in het leven te roepen, waardeeren, meenen we toch, dat de *wijze*, waarop de bond optreedt, niet de juiste is.

Vooreerst gaat het natuurlijk niet aan, een conferentie, waaraan een zeker aantal personen deelnemen, die tot verschillende Kerken behooren, een *wereldbond van kerken* te noemen. En nog vreemder klinkt het, wanneer men in elk land een »kerkelijke vereeniging« wil oprichten, om de »Kerken« op te wekken tot een gemeenschappelijke actie! Een comité, waarin verschillende predikanten of ouderlingen zitting nemen, is daarom nog geen »kerkelijke vereeniging« en nog veel minder zijn deze predikanten of ouderlingen »vertegenwoordigers van hun kerkgenootschappen", aangezien ze geen kerkelijk mandaat hebben ontvangen om namens hun kerken te handelen of te spreken. Blijkbaar is hier dus een hopelooze begripsverwarring in het spel.

Maar ook afgezien van dit formeele bezwaar, onderschrijven we geheel de bedenkingen, die de *Standaard* heeft ingebracht tegen het deelnemen aan deze actie. We hopen dan ook, dat geen onzer ambtsdragers in dit comité zitting zal nemen. Zeker heeft de Christelijke Kerk een roeping om tegen de vijandschap, die de volkeren verdeelt, te getuigen, maar ze moet dat niet doen als »het geweten der menschheid«, zooals dit manifest zegt, maar als dienaresse Gods, die zijn Woord heeft te brengen. En hoezeer we al de jammeren betreuren, die de wereldoorlog over de volkeren brengt, en van harte bidden, dat spoedig de vrede op duurzamen grondslag zal hersteld worden, met het pacificisme, dat *den oorlog* als zoodanig en onder elke voorwaarde bestrijdt, kunnen we niet medegaan. Niet alleen omdat dit pacificisme een blijkens Gods Woord onbereikbaar ideaal najaagt, maar ook, omdat zeker niet elke oorlog zondig of verkeerd is. Een land kan geroepen wezen om door den oorlog zijn onafhankelijkheid te verdedigen of tegen wapengeweld van een indringer zich te handhaven. Waar eindelijk nog bijkomt, dat een actie van de Kerk op regeering en parlement, om betere nationale verhoudingen in het leven te roepen en den